

СИНТАКТИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ЗАГЛАВИЯТА В МЕДИЦИНСКИТЕ НОВИНИ ИЗ СЪВРЕМЕННИТЕ БЪЛГАРСКИ МЕДИИ

Пресиян Пенчев

Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна

Abstract: The current report is observing the syntactic peculiarities in Bulgarian news. More specifically the peculiarities in their headlines. It is very interesting to see what the article authors choose in syntactic aspect for their headlines to be as impactful as needed. We will observe different types of sentences, their overall view, detailed syntactic construction and how they impact the reader. Also we are going to take a look at the sentences as textual linguistic unit and the function of the text that it implies as such. The sources of our object of research will be the contemporary online media and all news that are related to the medical topic. There will be observation to the different types of sentences – from simple to complex. And we will see how the contemporary media informative situation reflects in the syntactic manifestation of the medical media headlines. Besides this we will use the research knowledge of Bulgarian linguists as professor Lubomir Andreichin, professor Stoian Stoianov, professor Todor Boiajiev and more.

Синтаксисът е дял от езикознанието, който има силно изразена роля в проявите на езика и приложението на неговите функции. Основната такава, на която разчитат медийните текстове, е емотивната, която в отделни случаи е допълвана от коментарната, апелативната и осведомителната. Ролята на главната текстолингвистична единица е от съществено значение за целите на комуникацията, но не бива да пренебрегваме и тази на заглавието – само по себе си цялостна, пълнозначна и оформена текстова единица, която вмества в себе си споменатите функции.

В настоящото изследване ще разгледаме някои от характерните особености в синтактичния характер на заглавията, които съвременните автори на новини използват. Ще разгледаме вида на изреченията, подборът на части на изречението, препинателните знаци и езиковите средства.

Важно за новинарските статии е моментално да грабват вниманието на читателя, да го провокират да се зачете и да остане възможно най-продължително време със статията. Решаваща роля за това играе заглавието на текста, което цели да е кратко, точно, ясно и провокиращо реакция. За тази цел се използват предимно прости по състав изречения – кратки и разширени, едносъставни и двусъставни, лични и безлични, както и глаголни и безглаголни. Много често изборът е ограничен до

предикативното ядро или части от него, тоест използват се едносъставни прости изречения. Но не е изключено да присъства и цялата предикативна основа, заедно с второстепенни части на простото изречение като допълнение, обстоятелствено пояснение и определение. Има и редки случаи с употреба на сказуемни определения и приложения, но те не са толкова разпространени. Разбира се, целите на тези синтактични цялости не изключват и използването на сложни съчинени и сложни съставни изречения, но в относително по-малък обем на словоредата. Случаите на сложни смесени изречения са изключително редки (Андрейчин 2020: 86).

Нека разгледаме няколко примера, взети от електронното медийно пространство в България, където са представени новинарски текстове, тематично отнесени към дискурса, касаещ медицинската сфера на общуване.

Пример:

- „Пулмолог посочи опасна грешка при лекуването на кашлицата!²²“

В това изречение забелязваме наличието на двете части на предикативното ядро: *пулмолог* – подлог и *посочи* – просто глаголно сказуемо. Налични са и двете главни части, но това изречение също така е и разширено, защото съдържа и второстепенни части. Имаме пряко допълнение – *грешка*, обстоятелствено пояснение за начин – *при лекуването* и непряко допълнение – *на кашлицата*. Освен предикативното ядро имаме цели три второстепенни части. Всичко това ни казва, че в този случай имаме просто двусъставно изречение. Наличен е и препинателен знак в края на изречението, за да се употреби емотивната функция на текста (Стоянов 2020: 70).

Пример:

- „Три вкусни лека при упорита кашлица.²³“

За разлика от предходния пример, в следния, забелязваме едносъставно безглаголно изречение, от предикативното ядро присъства само една главна част, а именно подлогът – *три лека*. Наблюдаваме второстепенните части в лицето на определенията – *вкусни* и *упорита* и обстоятелственото пояснение за начин – *при кашлица*. Тук виждаме, че

²²Блиц, 24 Февруари 2023, 06:20, https://blitz.bg/zdrave/pulmolog-posochi-opasna-greshka-pri-lekuvaneto-na-kashlitsata_news938268.html

²³Блиц, 21 Февруари 2023, 03:21, https://blitz.bg/zdrave/tri-vkusni-leka-pri-uporita-kashlitsa_news938151.html

авторът на медицинската новина разчита на едносъставното безглаголно изречение, за да осъществи текстовите цели. Наблюдаваме и употребата на метафора – *три вкусни лека*, което играе роля в проявата на експресивната функция на текста. Метафорите са най-често срещаните стилистични фигури, използвани в медийното пространство, и тяхната ефективност в постигането на новинарските цели не се променя с времето.

Изречения като това са често употребявани не само в медицинските новинарски статии, но и в цялото тематично многообразие на медийния дискурс. В случаи като този за синтактичния подбор на автора бихме могли да гадаем, тъй като предикативното ядро на това изречение би могло да бъде изместено. Например: *Това са три вкусни лека...* и *Представяме ви три вкусни лека...* При втория вариант подлогът *три лека* преминава в допълнение, а цялата конструкция придобива характер на лично двусъставно просто разширено изречение. Но това са варианти, които е възможно авторът да е имал намерение да напише, но поради бързината на новинарското производство и изискванията за смален синтактичен обем, той се е спрял именно на този вариант (Бояджиев 2004: 105).

Нека обърнем внимание на следния пример:

- „Лекар разкри колко често възрастните хора трябва да измерват кръвното си“²⁴

Фиг. 1. Сложно съставно изречение с подчинено допълнително

На Фигура 1 можем да разгледаме синтактичната схема, която изречението в този пример притежава. Тези схеми са удобни, защото нагледно представят синтактичната конструкция на всяка единица, когато

²⁴Актуално, 23.02.2023 14:37, https://www.actualno.com/health/lekar-razkri-kolko-chesto-vyzrastnite-hora-trjabva-da-izmervat-kryvnoto-si-news_1912079.html

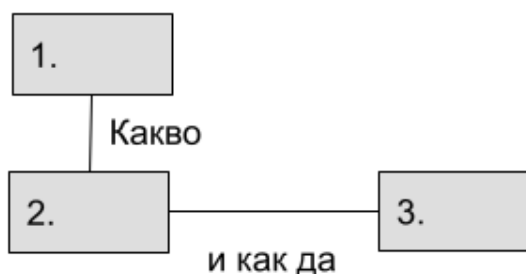
разглеждаме сложно съставно, сложно съчинено или сложно смесено изречение.

В това заглавие авторът е предпочел сложно съставно изречение с подчинено допълнително. Имаме главно просто изречение – *Лекар разкри...* и подчинено допълнително изречение – *...често възрастните хора трябва да измерват кръвното си*, което следва след подчинителния съюз *колко*. Сложните съставни изречения не отстъпват в значителна степен на простите такива в медицинските медийни публикации. Прибягва се до тях, когато авторите целят по-висока съдържателност с информативна цел (Савова 2010: 90).

С оглед на интензивната динамика в съвременното производство на новинарски материали, която е по-висока от когато и да било в историята на печата, скоростта с която се пишат новинарски заглавия днес е създала такъв облик на използваните изречения, че е трудно да се определи вида на изречението от пръв поглед. За тази цел са нужни задълбочени познания по български синтаксис, които предимно езиковите специалисти притежават (Савова 2010: 10).

Нека да вземем и подобен пример като обект на нашето изследване:

„Тотален хит: Какво е купата на Буда и как да си я приготвим?“²⁵“

Фиг. 2. Сложно смесено изречение

Тук имаме сложно смесено изречение. Първото просто – *Тотален хит* е всъщност едносъставно безглаголно просто изречение, а останалите

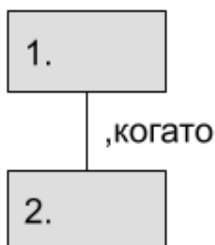
²⁵Блиц, 25 Февруари 2023, 03:20, https://blitz.bg/zdravni-novini/totalen-khit-kakvo-e-kupata-na-buda-i-kak-da-si-ya-prigotvim_news938884.html

две – ...*е купата на Буда...*, ...*си я приготвим* – двусъставни въпросителни прости с цяло предикативно ядро, разделени от сложния едносричен съюз *и как да*. Подчинителният съюз *какво* свързва първото подчинено с главното изречение. Двосточието е често употребяван препинателен знак в границите на сложното изречение, който в медиите се използва, за да насочи към важността на съобщаваната новина. Главната буква след този знак в случая може да се гледа като правописна грешка, но в действителност е в служба на емотивната функция на текста. Тук отново имаме сложно изречение, целящо по-голяма съдържателност, но този път то е сложно съчинено.

Заглавията в медицинските новини трябва да бъдат кратки, но не е задължително да бъдат съставени от само едно изречение (Попов 1998: 205).

Да разгледаме и още един пример:

- „*Ново 20! Чаят и кафето са опасни, когато се пият...*”²⁶

Фиг. 3. Сложно съставно изречение с подчинено обстоятелствено

В този случай имаме две изречения – просто едносъставно безглаголно и сложно съставно с подчинено обстоятелствено изречение. Второто изречение се състои от два подлога – *чаят и кафето*, съставно именно казуемо: *са опасни*, а подчиненото обстоятелствено изречение е едносъставно кратко лично просто. В него липсват второстепенни части и завършва с многоточие, което цели да прихване интереса към статията, т. е. отново се използва емотивната функция на текста. В този случай също наблюдаваме употребата на едносъставно безглаголно изречение, целящо

²⁶Блиц, 24 Февруари 2023, 06:40, https://blitz.bg/obshtestvo/novo-20-chayat-i-kafeto-sa-opasni-kogato-se-piyat_news938457.html

да фокусира вниманието на читателя към посочената новина (Андрейчин 2020: 146).

На Фигура 4 виждаме сложно съставно с подчинено определително изречение:

- „Рецепта, която ще ви отърве от целулита за нула време.”²⁷“

Фиг. 4. Сложно съставно изречение с подчинено определително

Главното изречение отново е кратко едносъставно, като от частите на предикативното ядро присъства само подлогът. В подчиненото изречение откриваме сказуемото – *ще отърве*, две допълнения – *ви*, *целулита* и обстоятелствено пояснение за начин – *за нула време*. С изключение на предикативното ядро в главното изречение не откриваме никаква по-забележима конструктивна особеност. Може да се отбележи, че този пример е в известна степен синтактично конвенционален. От примера е очевидно, че въпреки интензитета на съвременната новинарска дейност някои автори успяват да съобразят синтактичната нагледност на заглавията. Освен това наблюдаваме и употребата на метафорична стилистична фигура – *Рецепта, която ще ви отърве...*, което се използва с цел въздействие върху реципиента. Можем да разглеждаме това изречение и в текстолингвистичен аспект. То се състои от тема и подтема – *рецепта* и *целулит*. Първата обхваща значението на предписанията за писмено назначаване на лекарства с указания за приложението им, а втората – отнася към тематичното поле на кожните болести. По-конкретно – целулитът е възпаление на хлабавата съединителна тъкан на кожата.

²⁷Блиц, 07 Март 2023, 04:30, https://blitz.bg/zdrave/retsept-a-koyato-shche-vi-otrve-ot-tselulita-za-nula-vreme_news940593.html

Всички тези аспекти на заглавието играят роля в постигането на езиковите цели, които авторът на статията си е поставил (Савова 2010: 55).

Многообразието от избор на синтактични конструкции в медийния дискурс е неизбежно, но все пак в това изследване се спираме на няколко приковаващи вниманието на изследователя–лингвист примери.

Пример:

- „Установиха точните признаци на аневризма в мозъка.”²⁸

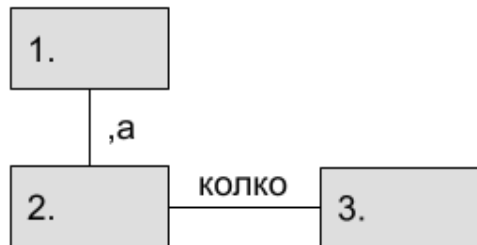
Тук имаме просто лично двусъставно изречение, където подложната част от предикативното ядро се подразбира – местоимението *те*, а сказуемото е *установиха*. Налично е допълнението *признаци*, заедно с още два синтактични сегмента – определението *точните* и непрякото допълнение *на аневризма в мозъка*. Наличието на прости разширени изречения е обичаен подход при съставянето на новинарски заглавия. Това гарантира краткост и съдържателност на текста.

Синтактичното многообразие на новинарските заглавия е толкова голямо, че единственият способ за техния безпогрешен синтактичен анализ са задълбочените познания по български синтаксис. Основните такива се явяват крайно недостатъчни и това се дължи от една страна както на интензитета на новинарското производство, така и на все по-ниската синтактична осведоменост на авторите, която наблюдаваме с течение на времето. Немалка роля за това играе и медийната дигитализация, което дава възможността да възникват все повече нови медии, изискващи по-малка финансова инвестиция. Друга характерна особеност е, че заглавията функционират като текст на статия много повече, отколкото самата статия. Според проучвания осемдесет процента от интереса на читателите се простира до прочитането на заглавието и четенето спира до там, без да се прочете самата статия. За това много често авторите се стараят да вмъкнат цялата същинска информация на статията в ограничения обем на новинарското заглавие, като също така се стремят то да бъде кратко, точно, ясно и приковаващо. Именно по този начин заглавията функционират и се проявяват като цели текстови единици, съдържащи в себе си съответните текстови функции (Стоянов 2020: 70).

Да разгледаме още един пример:

²⁸Блиц, 08 Март 2023, 05:10, https://blitz.bg/zdravni-novini/koi-sa-priznatsite-za-anevrizma-na-mozka_news940075.html

- „Този билка е под носа ни, а не можем да си представим колко целебна е.“²⁹“

Фиг. 5. Сложно смесено изречение

Тук имаме сложно смесено изречение – две главни и едно подчинено просто изречение. Първото се състои от предикативно ядро: *билка* – подлог, *е* – сказуемо, *тази* – определение към подлога и *под носа ни* – обстоятелствено пояснение. Второто просто изречение представлява едносъставно лично, като подлогът се подразбира, а сказуемото е сложно съставно глаголно. Това изречение също така е и кратко, защото в него не присъстват второстепенни части. Последното просто изречение, както казахме, е подчинено, но освен това то е едносъставно лично, подлогът отново не присъства, а само се подразбира и освен сказуемото *е* в изречението присъства само една второстепенна част в лицето на определението – *целебна*. Въпреки краткостта му то е подчинено просто разширено. В целия пример наблюдаваме най-комплексния вид изречение, но синтактичната конструкция е така поднесена, че да не натоварва читателя и информацията да се разбира от първия момент. Това е показателно за гъвкавостта на синтактичните конструкции в българския език. Те са съставени от много компоненти, които трябва да помним, но в същото време предлагат и множество възможности за изразяване чрез своето многообразие, което е още едно доказателство за богатството на нашия език и неговият езиков инструментариум (Андрейчин 2020: 97).

²⁹Блиц, 07 Април 2023, 03:30, https://blitz.bg/zdrave/tazi-bilka-e-pod-nosa-ni-a-ne-mozhem-da-si-predstavim-kolko-tselebna-e_news946593.html

Изводи:

- Множеството правила за синтактична постройка на българските изречения и производствения интензитет, с който се създават новини и новинарски заглавия в днешно време, правят моменталната им синтактична дефиниция все по-трудоемка задача.
- Не повече от половината медийни заглавия могат да се определят като конвенционални изреченски структури още при първото зачитане. Под съмнение остава и степента на синтактична осведоменост на авторите, тъй като технологиите, интернет платформите, социалните мрежи позволяват бързо производство както на новини, така и на самите медии.
- Този фактор предразполага навлизането на автори със все по-ограничена синтактична осведоменост. Това от своя страна дава отражение и на вида на заглавията, който е все по-трудно да се определи синтактично. Все пак по какъвто и начин да се пише едно заглавие, то винаги влиза в една от двете категории – просто или сложно изречение.

Цитирана литература:

- Андрейчин, Л. 2020:** Граматика на българския език. София: Издателство „Просвета–София“ Ад. // **Andreychin, L. 2020:** Gramatik ana bulgarskia ezik. Sofia: Izdatelstvo Prosveta–Sofia Ad.
- Добрева, Е., Савова, И. 2010:** Текстолингвистика. Шумен: Издателство „Фабър“. // **Dobрева, Е., Savova, I. 2010:** Tekstolingvistika. Shumen: Izdatelstvo Fabar.
- Бояджиев, Б. 2004:** Съвременен български език. София: Издателска къща – „Петър Берон“. // **Boyadzhiev, B. 2004:** Savremenen bulgarski ezik, Sofia: Izdatelska kashta – Petar Beron.
- Попов, К. 1998:** Синтаксис на българския книжовен език. Велико Търново: Издателство „Абагар“. // **Popov, K. 1998:** Sintaksis na bulgarskia knizhoven ezik. Veliko Turnovo: Izdatelstvo Abagar.
- Стоянов, С. 1999:** Граматика на българския книжовен език. Велико Търново: Издателство „Абагар“. // **Stoyanov, S. 1999:** Gramatika na bulgarskia knizhoven ezik. Veliko Turnovo: Izdatelstvo Abagar.

Цитирани онлайн източници:

- Блиц, 24 Февруари 2023, 06:20,** <https://blitz.bg/zdrave/pulmolog-posochi-opasna-greshka-pri-lekuvaneto-na-kashlitsata_news938268.html [status 02.05.2023]>.
- Блиц, 21 Февруари 2023, 03:21,** <https://blitz.bg/zdrave/tri-vkusni-leka-pri-uporita-kashlitsa_news938151.html [status 02.05.2023]>.

Актуално, 23.02.2023 14:37, <https://www.actualno.com/health/lekar-razkri-kolko-chesto-vyzrastnite-hora-trjabva-da-izmervat-kryvnoto-si-news_1912079.html [status 02.05.2023]>.

Блиц, 25 Февруари 2023, 03:20, <https://blitz.bg/zdravni-novini/totalen-khit-kakvo-e-kupata-na-buda-i-kak-da-si-ya-prigotvim_news938884.html [status 02.05.2023]>.

Блиц, 24 Февруари 2023, 06:40, <https://blitz.bg/obshtestvo/novo-20-chayat-i-kafeto-sa-opasni-kogato-se-piyat_news938457.html [status 02.05.2023]>.

Блиц, 07 Март 2023, 04:30, <https://blitz.bg/zdrave/retsepta-koyato-shche-vi-otrive-ot-tselulita-za-nula-vreme_news940593.html [status 02.05.2023]>.

Блиц, 08 Март 2023, 05:10, <https://blitz.bg/zdravni-novini/koi-sa-priznatsite-za-anevrizma-na-mozka_news940075.html [status 02.05.2023]>.

Блиц, 07 Април 2023, 03:30, <https://blitz.bg/zdrave/tazi-bilka-e-pod-nosa-ni-a-ne-mozhem-da-si-predstavim-kolko-tselebna-e_news946593.html [status 02.05.2023]>.